

MAKÜ-MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ (MAED)

MAKU-Journal of Mehmet Akif Ersoy (JMAE)

e-ISSN: 3023-5618

Cilt21, Sayı 3, Aralık 2024 / Volume 2, Issue 3, December 2024

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş/Received: 15.10.2024
Kabul/Accepted: 12.11.2024
DOI: 10.5281/zenodo.14536542

Atf/Citation: Kür, H. (2024). Şer'iyye Sicilleri Işığında Terkemiş (Burdur) Kazasında Voyvodalık Kurumu (1760-1835). MAKÜ-Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED). (2/3), 51-64.

Hasan KÜR

(Öğr. Gör.), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi / Türkiye, behsetkaraca@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000 0003 1801 9562

Behset KARACA

(Prof. Dr.), Süleyman Demirel Üniversitesi / Türkiye, behsetkaraca@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5214-3818

ŞER'İYYE SİCİLLERİ IŞIĞINDA TERKEMİŞ (BURDUR) KAZASINDA VOYVODALIK KURUMU (1760-1835)*

*Voivodeship Institution in Terkemiş (Burdur) District in the Light of Şer'iyye Registers
(1760-1835)*

Öz: Bu çalışmanın amacı Osmanlı taşra yönetiminde XVII. yüzyıldan itibaren önem kazanmaya başlayan voyvodalık kurumunun Burdur kazasındaki görevleri ve uygulamalarını sicillere yansıyan yönleriyle ortaya koymaktır. Osmanlı Devleti merkezi otoritesinin yavaş yavaş gücünü kaybetmeye başladığı dönemlerde mahalli idarelerde bazı yöneticiler önem kazanmaya başlamıştır. Ayanlar başta olmak üzere yerelde güçlü olan birçok nüfuzlu aile kendi buldukları bölgede söz sahibi olma çabasına girişmişlerdir. Devlet otoritesi ise bölgenin ileri gelen ailelerini resmi görevliler haline getirmek suretiyle hem merkezi otoriteye bağlılıklarını sağlama hem de devlet hizmetinde kullanma politikası uygulamıştır. Bu çerçevede Osmanlı Devleti'nin mahalli yönetimlerde nüfuzlu olan ailelere verdiği görevlerden birisi de voyvodalıktır. Osmanlı Devleti uzun süren savaşlar ve bozulan ekonomik yapısı nedeniyle hazinedeki açıkları karşılamak amacıyla aynı ve nakdi vergilerin tahsiline daha fazla ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bu noktada mahalli idareciler arasında voyvodalık kurumu XVIII. yüzyıldan itibaren ön plana çıkmaya başlamıştır. Görev ve yetki alanları açısından kesin bir sınırı olmayan voyvodalık kurumu, Tanzimat'a kadar etkinliğini devam ettirmiştir. Hamid sancağına bağlı olan Burdur kazasında da voyvodaların idari ve askeri başta olmak üzere çeşitli alanlarda faaliyetleri mevcuttur. Bu çalışma ile genel anlamda voyvodalık kurumunun Osmanlı Devleti taşra idaresindeki rolünün anlaşılmasına, yerel anlamda ise Burdur kazasında görev üstlenen voyvodaların idari durumları ve icraatlarını ortaya koyarak Burdur tarihi araştırmalarına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Burdur, Voyvoda, Şer'iyye Sicilleri

Abstract: The aim of this study is to reveal the duties and practices of the voivodeship institution, which has gained importance in the Ottoman provincial administration since the 17th century, in the Burdur district, as reflected in the records. During the periods when the central authority of the Ottoman Empire gradually began to lose its power, some administrators in local administrations began to gain importance. Many locally powerful influential families, especially the Ayans, attempted to have a say in their region. The state authority, on the other hand, implemented a policy of ensuring the loyalty of the prominent families of the region to the central authority and using them in state service by turning them into officials. In this context, one of the duties given by the Ottoman state to influential families in local governments was voivodeship. Due to long-lasting wars and deteriorating economic structure, the Ottoman Empire began to need more collection of taxes in kind and in cash in order to meet the deficits in the treasury. At this point, the institution of voivodeship began to come to the fore among local administrators

* Bu makale, Prof. Dr. Behset KARACA danışmanlığında hazırlanan "Şer'iyye Sicillerine Göre Burdur'un İdari Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yapısı (1776-1812)" isimli doktora tez çalışmasının bir bölümünden yararlanılarak hazırlanmıştır.

starting in the 18th century. The voivodeship institution, which had no clear boundaries in terms of its duties and areas of authority, continued its effectiveness until the Tanzimat. In the Burdur district, which is affiliated with the Hamid sanjak, the voivodes had activities in various fields, especially administrative and military. This study aims to contribute to the understanding of the role of the voivode institution in the provincial administration of the Ottoman State in general, and to the historical research of Burdur by revealing the administrative situations and actions of the voivodes who served in the Burdur district in a local sense.

Key Words: Ottoman Empire, Burdur, voivode, Sharia Registers

Giriş

Çalışmanın amacı Osmanlı taşra idaresinde XVI. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlayan XVIII. yüzyılda ise oldukça etkin bir kurum haline dönüşen voyvodalığın görev ve yetkilerinin Burdur voyvodaları bağlamında incelenmesidir. Burdur voyvodalarının sicillere yansıyan yönleriyle sorumlu oldukları görevler, yaptıkları icraatlar ve diğer görevlilerle olan ilişkilerinin ortaya konulması çalışmanın ana hedefidir. Bunun için başta sicil kayıtları olmak üzere arşiv kayıtları taranmış ve elde edilen belgeler konu başlıklarına göre tasnif edilmiştir. Daha sonra arşiv belgeleri değerlendirilerek analiz edilmiştir. Arşiv kaynaklarına ek olarak elde edilen verilerin desteklenmesi ve çalışmanın akademik bakımdan zenginlik kazanması için konuya ilişkin kitap, tez ve makaleler temin edilerek incelenmiştir. Arşiv kaynaklarından ve telif eserlerden elde edilen bulgu ve bilgilerin değerlendirilip analiz edilmesi neticesinde çalışma tamamlanmıştır.

Burdur, 1391 tarihinde Yıldırım Bayezit'in Hamidoğulları topraklarına hâkim olması ile Osmanlı idaresine geçmiştir (Tuncel, 1992, s.426). Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra ise Anadolu eyaletinin merkezi olan Kütahya'ya bağlanmıştır (Tuncel 1992, s.426). Burdur kazası Anadolu eyaletine bağlı 17 sancaktan birisi durumunda olan Hamid sancağına tabi bir kazadır (Varlık, 1999, s.127). Burdur kazası mahalle ve köyleriyle birlikte, Sultan IV. Murat döneminden itibaren Terkemiş hassı veya Terkemiş Mukataası olarak zikredilen idari-mali yapı içerisinde Harameyn Mukataası'na tabi bir kaza durumundadır (BŞS, 198/382-2, Tızlak, 2008, s.43). "*Bâ'is-i tahrîr-i defter oldur ki bâ berât-i şerîf-i âlişân ve ber vech-i mülûkâne iştirâken uhdelerimizde olan harameyn-i muhteremeyne tâbi' Terkemiş ve tevâbi'i mukâta'anızın işbu bin yüz doksan sekiz senesi Martı ibtidâsından sene-i mezkûre Şubat-ı gâyetine gelince bir sene kâmile tâlib ve râgib ilzâmi olan kıdvetu'l-emâsil ve'l-akrân İzzetlu Mehmed Efendi' den ve Emîn Efendi zîde mecdühüye ilzâm ve tefvîz olunub*" (AE-SSLM-III, 217-12745; BŞS, 198/34-1; 45-2). Görüldüğü üzere Burdur'un ismi Osmanlı döneminde Terkemiş olarak da zikredilmektedir. Bu isim bazen Burdur kazasını bazen de burasının sancak olmasıyla bütün sancağı ifade etmektedir. Terkemiş ismi bu bölgede yoğun olarak bulunan Terkemiş veya Derkemiş olarak geçen Yörük gurubundan gelmektedir(BOA, TT,458,s.256; Karaca, 2005, s. 766-771). Terkemiş ismi Cevdet Türkay tarafından ise Dürkemişli, Dürkemişlü, Dürkemiş, Türkemiş, Türkemişli, Türkemişlü şeklinde belirtilerek Türkmen Yörükânı taifesinden olduğu ifade edilmiştir. Bu gurubun da Teke, Hamid, Menteşe, Paşa ve Hüdavendigâr sancaklarında olduğu ortaya konmuştur. Netice olarak bu Yörük gurubu Osmanlı Devleti'nin birçok bölgesine yayılmış durumdadır (Türkay, 2005, s.292,632). Osmanlı yer adlarında Terkemiş, hem Terkemiş hem de Türkmen-i Has olarak ifade edilmiştir (Sezen, 2017, s.138,750,927).

1867 Vilayet Nizamnamesine kadar Anadolu Eyaleti'nin Hamid sancağına bağlı olan Burdur, bu tarihten itibaren Konya vilayetine bağlanan Hamid sancağının bir kazası durumuna gelmiştir (Karaca, 2012, s.46). 1896 tarihli Salnameye göre ise Burdur sancak konumunda görülmekte ve Burdur ile Tefenni kazalarından oluşmaktadır. Kemer ve Ağlasun Nahiyeleri Burdur'a, Gölhisar nahiyesi ise Tefenni'ye tabidir (Karaca, 2012; 1896 Konya Vilayeti Salnamesi, s.254-255).

1- Osmanlı'da (Anadolu'da) Voyvodalık

Voyvoda kavramı slavca "asker" anlamındaki voy ile "sürmek" anlamındaki voda'nın bir araya gelmesi ile oluşan bir kavramdır ve asker sürücü anlamında kullanılmaktadır (Maxim,

2013, s.127). Osmanlı Devleti'nin idari yapısı içerisinde daha ziyade XVII. yüzyıldan itibaren karşımıza çıkan voyvodalık kurumu hem vezirlerin yıllık haslarını toplayan hem de iltizama verilen bir yerin vergilerini toplama görevini üstlenen kişilere verilen unvandır (Ünal 2011, s.721; Beşirli, 2005, s.162; Özvar,2013, s.129; Şimşir ve Kıymeti, 1995, s.332; Çelikdemir, 2020, s.492). Bu yönüyle de voyvodalar Osmanlı Devleti içerisinde seyfiye ya da bir başka ifade ile ehl-i örf sınıfında yer almaktadır (Barkan, 1955, s.247; Yılmazçelik, 1998,s.106).

Osmanlı devlet teşkilatı içerisinde XVII. yüzyıl sonrasında taşrada önemli bir kurum haline gelen voyvodalığın önem kazanmasındaki asıl sebep tımar sisteminin bozulması neticesinde devletin daha fazla nakdi vergiye ihtiyaç duymasıdır. Bu dönemde nakdi olarak toplanacak vergiye daha fazla ihtiyaç duyan Osmanlı idaresi, vergi toplanmasında yaşanan sorunlar nedeniyle ortaya çıkan nakit ihtiyacını karşılamak ve tımar sistemindeki bozulmalar neticesinde ortaya çıkan boşluğu doldurmak amacıyla voyvodalık kurumunu etkin hale getirmiştir (Genç, 2000, s.99-100; Çadircı, 1987, s.1233).

Osmanlı taşra idaresinde merkezi otorite tarafından görevlendirilen resmi görevliler vali, mutasarrıf, mütesellim ve voyvodalardır. Bölgenin düzen disiplin ve güvenliğinden sorumlu olan bu idarecilere halkın ileri gelenleri olarak nitelenen ayanlar eşlik etmektedir. Yargı ve belediye işleri ise kadı tarafından yerine getirilmektedir (Eryılmaz, 2006, s.55). Ancak kadılar bölgedeki görevlerini yerine getirirken en önemli destekçileri voyvodalardır. Bu sayede voyvodalar bölgede kadının en önemli yardımcısı oldukları gibi merkezi otorite adına askeri ve mali işlerin yürütülmesi noktasında da aktif görev almaktadırlar. XVII. yüzyıldan itibaren voyvodalık görevine ya eyalet valileri veya sancak mutasarrıflarının gediklerinden birisi atanmakta ya da halkın isteği doğrultusunda bölgenin ileri gelen kişilerinden birisi bu göreve getirilmektedir (Pakalın, 1993, s.598). Genellikle voyvodalar valiler tarafından atanmaktadır. Valiler bölgedeki mütesellim ve kadılara buyruldu ile kimin voyvoda olarak atandığını bildirirler ve ataması yapılan voyvodaların işlerine müdahale etmemelerini isterlerdi (Çadircı, 1987, s.1233). Voyvoda olarak atanacak kişilerin bölgenin ileri gelenleri tarafından belirlenerek valilere bildirilmesi uygulaması da mevcuttur. Valiler voyvoda seçimindeki tercihlerinde yine bölge halkından ileri gelenlerin görüşlerini dikkate alarak bu atamaları gerçekleştirmektedir (Çadircı, 1987, s.1233). İltizam ve mukataa sisteminin yaygınlaşması ile voyvodalık kurumunun önemi daha da artmıştır. II. Mahmud döneminde birçok kasaba, köy ve şehir voyvodalıkla idare edilmektedir (Çadircı, 1987, s.1233). Bunun dışında serbest tımar denilen yerlerin asayişini tımar sahipleri kendileri sağlamaktadır. Bu şekilde serbest tımar bünyesinde bulunan yerlerde tımar sahibi adına tımar bünyesindeki köylerin düzen ve asayişini sağlayanlara da voyvoda denilmektedir (Arık, 1997, s.28).

Tanzimat'la birlikte merkezi otoritenin güçlenmesini amaçlayan adımlar atılmış ve iltizam usulü kaldırılarak vergi gelirlerinin doğrudan devlet hazinesine aktarılması hedeflenmiştir. Bu nedenle muhassıllık kurumu ihdas edilmiş ve doğrudan merkezden atanan muhassıllar eliyle vergi toplama düzenine geçilmiştir. Muhassıllar sadece merkezi otoriteye hesap vermekle yükümlü görevliler olduklarından bölgedeki vali, mütesellim, voyvoda ve kadıların etkinliği azalmaya başlamıştır (Eryılmaz, 2006, s.114). Ancak görevli oldukları bölgelerde merkezi otorite tarafından takdir görmüş ve halkın hoşnutluğunu kazanacak şekilde yönetim göstermiş olan voyvodaların Tanzimat döneminde muhassıl vekili olarak atanmaları uygun görülmüştür (Kaynar, 1985, s.253). Bu sayede bazı voyvodalar Tanzimat dönemi idari yapısı içerisinde de yer almayı başarmışlardır.

2. Burdur'da Voyvodalık

Terkemiş mukataasında voyvodalık görevi üstlenenlerin Sultan IV. Murat döneminden itibaren Hamid mütesellimleri tarafından atandıkları ifade edilmektedir (Tızlak, 2008, s.44). Buradaki atamanın Anadolu'da ki diğer bölgelerden farklı bir mahiyette olması, Terkemiş'in Harameyn Mukataası'na dâhil olmasından kaynaklıdır. 6 Nisan 1815 tarihinde Teke ve Hamid sancakları mutasarrıfı olan Vezir Seyyid Mehmed Vahid Paşa'ya gönderilen buyruldu da Harameyn-i Muhteremeyn'e tabi olan Hamid sancağında bulunan Terkemiş ve tabi olan

kazaların Darphane-i Amire tarafından idare edildiği ifade edilmektedir. Buradan tahsil edilecek mukataamın yarısının doğrudan Hazine-i Amire'ye aktarılması istenilmektedir (BŞS, 201/2-2). Terkemiş voyvodalarının atanmasındaki farklılığın nedeni Darphane-i Amire tarafından idare ediliyor olması ve Harameyn mukataası bünyesinde yer almasıdır. Atanma noktasında bazı farklılıklar olsa dahi atanan kişilerin ekseriyetle halkın ileri gelenlerinden, öncesinde ayanlık yapmış ve bölgeyi iyi bilenler arasından olmasına itina gösterilmiştir (Çadircı, 1987, s.1233; Gökçe, 2023, s.55). Voyvodalık görevi için sadece sakini oldukları bölgede görev yapmak gibi bir zaruret söz konusu değildir. 5 Şubat 1796 tarihinde Burdur kazası sakinlerinden Hacı Ali, Atina* voyvodası olarak görev yapmaktadır (BOA, BA, C.ML., 268-10985). Burdur kazası sakinlerinden Hacı Ali örneğinde olduğu gibi yaşadıkları yerin dışında voyvodalık görevine getirilen kişiler de mevcuttur.

2.1. Terkemiş (Burdur) Voyvodalarının Atanması

Kazanın ileri gelenlerinden voyvodalık görevine atanarlara ilişkin buyruldu da görevli olduğu idari- mali bölgede kendisinden beklenen uygulamanın ne olduğu ve halka karşı nasıl davranması gerektiği açık şekilde belirtilmektedir. 1770 tarihinde Burdur kazasına voyvoda olarak tayin edilen El-Hac Süleyman Ağa'nın atanmasına ilişkin buyruldu da görev bölgesinde nasıl hüküm süreceği ve kendisinden nasıl bir yöneticilik beklendiği belirtilmiştir. Kayıtlara göre Süleyman Ağa'dan vergilerin hakkaniyetle toplanması, müslim - gayrimüslim fark etmeksizin tüm ahalinin malı, canı, ırz ve namusunun korunması, bölge halkının kötülerden ve eşkıyalardan korunması, düzen içerisinde huzur ve sükûnetin sağlanması talep edilmiştir. Kazadaki diğer görevlilerin de voyvoda ile iyi geçinmesi ve voyvodanın sözü haricinde işler yapılmaması, istenmiştir (BŞS, 198/210-2). Atamaya dair kayıta hem voyvoda olarak ataması yapılan kişinin bölgedeki görev ve sorumlulukları belirtilmiş hem de bölgedeki diğer görevlilere voyvoda ile ilişkileri noktasında bir nevi tembihat yapılmıştır.

Kayıtlara göre voyvodalık görevine atanmaların görev süreleri genellikle bir yıldır. Ancak bazı hallerde bu süre değişebilmektedir. Eğer voyvoda bulunduğu bölgede devlet için faydalı olan ve merkezi yönetimin takdirini kazanan faaliyetler yapmış ise görev süresi üç yıla kadar çıkabilmektedir. 2 Nisan 1804 tarihinde voyvoda El-Hac Mehmet Bey'in 1217 Mart ayı başından 1218 Şubat ayı sonuna kadar bölgedeki penbe rüsumatı iltizamının kendisine tevdi edildiği ifade edilmektedir (BŞS, 199/53-1). Voyvoda Mehmet Bey'in bu konudaki görevinin bir yıllık olduğu ifadesi yer almaktadır. Ancak aynı belgede bir önceki yılda yine aynı görevin Mehmet Bey'e verildiği ifade edilmiştir. Bu durumda görevlendirme süreleri bir yıllık olsa dahi aynı kişilerin yeniden görevlendirilmesi ile birkaç yıl boyunca aynı görevi sürdürebilmektedir.

1815 senesinde Burdur voyvodası olan Mehmet Arif Ağa'nın idaresinden hem merkezi idarenin hem de ahalinin hoşnut olmasından dolayı 1816 senesinde de voyvodalık görevine devam edeceği belirtilmiştir (BŞS, 201/23-1). Mehmet Bey ve Mehmet Arif Ağa örneklerinde olduğu gibi merkezi otoritenin memnuniyetini kazanan voyvodaların görev süreleri dolduğunda tekrar görevlendirilmek suretiyle aynı görevi sürdürebilmektedirler.

Voyvodaların yöneticilik yaptıkları bölgelerde aksi durumlar da mevcuttur. Bazı voyvodalar devletin kendilerine tahsis etmiş olduğu gelirlerle yetinmeyerek diledikleri gibi vergilere ve masraflara ilaveler yaparak halktan haksız yere vergi toplamışlardır. Örneğin 28 Ocak 1788 tarihinde Burdur voyvodası, konargöçer olarak yaşayan Horzum cemaatinin yıllardır 100 kuruş olarak ödediği vergiyi bölgenin otundan ve suyundan istifade ettikleri gerekçesiyle 400-500 kuruş olarak tahsil etmeye kalkmıştır. Bu konuya ilişkin Horzum cemaati, voyvodayı merkezi idareye şikâyet etmiştir. Şikâyete ilişkin merkezden gelen fermanla ise voyvodanın bu yanlış uygulamadan vazgeçmesi istenmiştir. Buna gerekçe olarak da Horzum cemaatinin bölgede avarız kaydının olmaması gösterilmiştir. Voyvoda dan bu haksız uygulamayı düzeltmesi ve eskiden olduğu gibi 100 kuruş vergi almaya devam etmesi gerektiği ifade edilmiştir (BŞS, 198/271-1). Bu gibi hukuksuz uygulamaların tespit edilmesi durumunda

* Atina kazası XVIII. yüzyıl sonlarına kadar Trabzon sancağına XIX. Yüzyıl başlarından itibaren ise Lazistan sancağına bağlı bulunan bir kazadır (Demirci ve Saraç, 2012, s.6; Çetinkaya, 2023, s.78).

voyvodaların görev süreleri üç aya kadar düşebilmektedir. Kısa süreliğine voyvoda olanlar bir yıllık alacaklarını daha kısa sürede tahsil etmeye çalıştıklarında reaya arasında huzursuzluğa sebebiyet vermektedirler. Voyvodalar, bu tür hukuksuz faaliyetlerinde kendi bölgelerindeki kadı ve naipileri de kendilerine uydurmaya çalışmışlardır (Uzunçarşılı, 1998, s.322). Burdur kazası voyvodası Kızılhisar'lı Ebubekir Ağa görev yaptığı dönemde birçok konuda keyfi davranarak halka zulmetmiştir. Hukuksuz işlerinin görmezden gelinmesi için de kaza naibine ve görevlilere rüşvet teklif etmiş, kendisi hakkında olumsuz raporlar tutulmasını engellemeye çalışmıştır. Görevli mübaşir ise padişahın sayesinde akçeye ve ikrama ihtiyacı olmadığını söyleyerek yüz bin akçe verse dahi kabul etmeyeceğini, görevinin gerçekleri ortaya çıkarmak olduğunu ifade etmiştir. Bu defa voyvoda zor kullanarak istediği şekilde rapor tutulmasını sağlamaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Tüm çabalarına rağmen voyvoda yaptığı haksız ve hukuksuz işlerini kabul etmek zorunda kalmıştır (Tızlak,2008.s.52). Voyvodalar, kadı ve naipileri kendilerine uydurmayı başarabildikleri durumlarda merkeze gidecek şikâyetleri engelleyerek haksız kazançla zenginleşme fırsatı bulmuşlardır. Ancak bu tarz uygulamalar Horzum cemaati örneğinde olduğu gibi sıkıntılara neden olmuştur.

Bu örnekler bölgedeki voyvodaların güçlerinin anlaşılması bakımından da oldukça önemlidir. Voyvodalık görevini yerine getirirken merkezin rızası olmayacak şekilde ve usule aykırı yönetim gösterenler bazen uyarılmakta bazen de mallarına el konulmaktadır. Bunların dışında az da olsa idama kadar varan cezalar da alabilmektedirler. 5 şubat 1796 tarihinde Burdur ahalisinden olan ve Atina voyvodası olarak görev yapan Hacı Ali idam edildikten sonra Burdur'da bulunan mallarına devlet tarafından el konulmuştur (BA, C.ML., 268-10962; 268-10985).

Burdur voyvodaları için kayıtlarda geçen ifadelere baktığımızda aynı kişiler için farklı unvanların yer aldığı görülmektedir. Örneğin, 6 Haziran 1815 tarihinde Mehmet Arif Ağa için Burdur voyvodası ifadesi kullanılırken (BŞS, 201/7-1), 2 Mart 1816 tarihinde ise yine Mehmet Arif Ağa için bu defa Terkemiş voyvodası ifadesi kullanılmıştır (BŞS,201/23-2). Kayıtlarda yer alan ifadeler resmi yazışmalarda idari bakımdan Burdur ve Terkemiş isimlerinin bölge için ortak şekilde kullanılabilirdiğini göstermektedir. 4 Haziran 1810 tarihinde El-Hac Mehmed Ağa için Terkemiş voyvodası ifadesi yer almakta iken (BŞS, 200/110-2) daha sonrasında 27 Temmuz 1811 tarihli sicil kaydında ise yine El-Hac Mehmed Ağa için Teke mütesellimi ve Terkemiş voyvodası ifadesi yer almaktadır (BŞS,200/123-1). Sicillerde adı geçen El-Hac Mehmet Ağa örneğinde olduğu gibi Osmanlı idaresi altında bulunan bölgelerde halkın ileri gelenleri arasından seçilen voyvodalar aynı zamanda birden fazla unvan taşıyabilmekte ve farklı görevler üstlenebilmektedirler (Pakalın, 1993, s.598; Kuzucu, s.10). Ancak bazı durumlarda neredeyse aynı görev ve hizmeti yerine getiren mütesellimlik yerine voyvoda ifadesi de kullanılabilir (Özkaya, 2006, s.203). Ataması yapılan voyvodaların görev sırasında vefat etmesi veya görev süresinin dolması durumunda görev, çoğunlukla kardeşine ya da aynı aileden birisine verilmektedir (Kaya, 2004, s.46; Kuzucu, s.10).

Tablo I: XVIII. Yüzyıl sonları ile XIX. Yüzyıl Başlarında Terkemiş (Burdur) Voyvodaları

Tarih	Voyvoda
H. 1 C.evvel 1181 (25 Eylül 1767)	El-Hac Hasan Ağa(BŞS, 198/319-3).
Tarih Belirtilmemiş	El-Hac Osman (BŞS,198/58-2).
H.1184 (1770-1771)	El-Hac Süleyman Ağa(BŞS,198/210-2).
H. 1 Şevval 1201 (17 Temmuz 1787)	El-Hac Ahmet (BŞS,198/234-2).
H. 15 C.evvel 1212 (5 Kasım 1797)	El-Hac Hüseyin Ağa (BŞS, 198/353-3 ;198/369-1; 199/14-1).
H. 21 Zilhicce 1218 (2 Nisan 1804)	El-Hac Mehmet Ağa (BŞS, 199/53-1).
H. 1. C. evvel 1225 (4 Haziran 1810)	El-Hac Mehmet Ağa (BŞS ^{200/110-2}).
H. 23 C. ahir 1229 (12 Haziran 1814)	Ahmet Efendi (BŞS, 200/173-3).
H. 27 C. ahir 1230 (6 Haziran 1815)	Mehmet Arif Ağa (BŞS, 201/7-1, 201/23-1).
H. 29 C. ahir 1238(13 Mart 1823)	Ali Bey (BA, C.AS, 339-14055).

3- Voyvodaların Görevleri

3.1- Vergilerin Toplanması

XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren voyvodalar, vezirlerin, beylerbeyilerin, sancak beylerinin, paşmaklık hasların ve saray mensuplarının kendilerine tahsis edilen gelirlerinin toplanmasında yetkili kılınmaya başlamışlardır. Zaman içerisinde voyvodalar tımar, zeamet ve yüksek askeri zümreye ait vergilerin toplanması yanında merkezi hazineye ait vergiler ile vakıflara ait gelirleri de toplama yetkisini de elde etmişlerdir (Özvar, 2013, s.129). Bu bakımdan voyvoda olarak görev yapan kişilerin üstlendikleri en önemli görevin vergi toplamak olduğu kayıtlara da yansımıştır. 1778 senesine dair Burdur kazasının avarız ve bedeli nüzul vergileri ile masraflar toplamı 4681,5 kuruştur. Belirtilen vergi miktarının Burdur kazasına bağlı mahalle ve köylerden bir an evvel noksansız şekilde tahsilatının yapılması ve görevlilere teslim edilmesi istenmiştir. (BŞS, 198/4-1). Burada vergilerin toplanması konusundaki görevliler arasında voyvodanın da bulunduğu kayıtlarda yer almaktadır. Avarız vergisi XVI. yüzyıl sonlarına kadar fevkalade zamanlarda alınan ve miktarı doğrudan divan-ı hümayun tarafından tespit edilen bir vergi türüdür. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat'a kadar devam eden bu vergi, tahakkuk ve tarh usulleri bakımından diğer vergilere nazaran farklılık arz eder. Halktan nakit olarak toplanabileceği gibi ayni ve hizmet olarak da istenebilen bir vergidir (Ünal, 2011, s.63). Hamid sancağı genelinde bulunan avarız hanesi 1770 ile 1817 yılları arasında 1753,5 hane olarak karşımıza çıkmaktadır (BŞS, 198/46-2, 190-2). Kayıtlara göre istenen miktar ise 175421 akçedir (BŞS,198/190-2, 352-1). Burdur kazasında ise 113,5 avarız hanesi bulunmaktadır. Buna karşılık Burdur'dan istenen miktar ise 1324,5 kuruş olarak kayıtlarda yer almaktadır (BŞS, 198/15-1; 20-1; 199/49-1; 200/18-1; 201/20-2). Burdur kazasının ödemesi gereken 1324,5 kuruş avarız bedelinin üzerine eklenen masraflar ile 4681,5 kuruşa çıktığı da yine dikkat çeken bir durumdur. Aradaki 3357,5 kuruş vergi tahsilindeki masraflar için toplanmaktadır.

1781 tarihli buyruldu da Hamid sancağına bağlı kazalardan** tahsil edilecek cizye vergisinin bir an evvel tahsilatının yapılarak görevlilere teslim edilmesi istenilmiştir (BŞS, 198/48-3).

Sûret-i buyuruldu

Şeri'at şî'âr Hamîd sancağında vâki' olan kazâların kuzât ve nüvâbı efendileri zîde fazluhum ve kıdvetu'l-emâcid ve'l-akrân Voyvoda ve a'yân ve zâbitân ve iş erleri zîde kadruhum inhâ olunur ki işbu bin yüz doksan beş senesine mahsûben ber mu'tâd-i bâ fermân-i âli tarafından edâsı lâzım gelen cizye taksît-i evvelinin bundan akdem bâ buyuruldi mübâşir ta'yîn olunan hazînedârımız kıdvetu'l-emâcid ve'l-a'yân ağa zîde mecdühûnun me'mûr kılındığı vech üzre bir an akdem ve bir saat mukaddem edâ ve teslîm-i lâzime-i hâlden olmağla avk ve te'hîr ittirilmeksizin tahsiline me'mûre teslîmen tarafıma irsâl ve tesyîre mezîd ihtimâm ve dikkat eylemeniz bâbında isti'câli hâvî divân-i Anadolu' dan işbu buyuruldi tahrîr ve isdâr ile irsâl olunmuşdur. İnşâ'allâhu te'âlâ vusûlünde gerekür ki vech-i meşrûh üzre tarafından edâsı lâzım gelen cizye-i taksît-i evveli sene-i hâzire mahsûben bir an akdem ma'rifet-i şer'le ve cümle ittifâkıyla cem' ve tahsil ve seri'an kabzına me'mûre edâ ve teslîmen tarafıma irsâl ve îsâle cümlemez mezîd ihtimâm ve dikkat eyleyub ber müceb-i buyuruldi âmel ve hareket ve hilâfından gâyetu'l-gâye tehâşşî ve mücânebet eyleyesiz diyü buyuruldi (BŞS, 198/48-3) Burdur kazası ve Hamid sancağına bağlı diğer kazalar için de geçerli olan bu buyruldu da cizye vergisinin tahsilatının yapılmasında görevli olanlar arasında voyvoda da yer almaktadır.

Osmanlı devletinde şer'i bir vergi olarak tahsil edilen cizye kendinden önceki Türk-İslam devletlerinden intikal eden bir vergidir. Cizye vergisi uygulamasının kökenleri eski Yunan ve Roma medeniyetine kadar uzanmaktadır. Osmanlı devletinin bu vergiyi toplama gerekçesi olarak dayandığı temel anlayış ise gazilere yardım amaçlıdır***. 12 Ekim 1817

** Burdur Hamid sancağına tabi kazalardan birisi olduğundan aynı emir Burdur kazası için de geçerlidir.

*** Cizye vergisine tabi olacakların ehli kitap olma zorunluluğu da mevcuttur. Putperest veya Mecusi gibi ilahi kaynağa dayanmayan dinlere mensup olan kişilerden cizye vergisi tahsil edilmemektedir (Ünal,

tarihinde Burdur kazasında bulunan cizye vergisine tabi olanların kâğıt adetleri belirtilmiştir. Buna göre âlâ sınıfa dâhil olan mükellef sayısı 30 ve ödemeleri gereken miktar 16,5 kuruş, evsâf sınıfına dâhil olanların sayısı 120 ve ödemeleri gereken vergi miktarı 10,5 kuruş, edna sınıfına dâhil olan 20 mükellefin ise ödemeleri gereken miktar 6,5 kuruş olarak belirlenmiştir (BŞS, 201/39-2).

Yine 1784 tarihinde mal-ı mukataa vergisi**** ve masrafların tahsilatı için görevli olanlar arasında Burdur voyvodası da bulunmaktadır. Burada vergi ve masraflar toplamı olan 10325 kuruşun kazaya bağlı mahalle ve köylerden yapılan taksimata göre tahsil edilmesi talep edilmektedir. (BŞS,198/44-1). Haremeyn mukataası bünyesinde olan Terkemiş ve tabi olan kazalarda mukataa gelirlerinin toplanması da Terkemiş voyvodasının yükümlülükleri arasındadır. Çünkü muhassıllık kurumu ihdas edilene kadar Anadolu'nun birçok yerinde mukataa olarak nitelenen bölgelerin yönetimi voyvodalarla sağlanmaktadır(Genç, 2020, s.129-132). Voyvodaların toplamakla görevli oldukları mal-ı mukataa vergisi, devlete veya vakıflara ait arazilerin kullanılması karşısında toplanan kira bedeli ya da devlete ödenmesi gereken vergilerdir. Voyvodaların mali açıdan üstlendikleri bir başka görev ise, şehir dışından gelen görevlilere ödeme yapmasıdır. 1784 tarihli sicil kaydında, kaza dışından gelen görevlilerden Turnacı ağa ve diğer ağalara voyvoda eliyle ödenen miktarın 200 kuruş olduğu ifade edilmiştir “*Voyvoda Ağa yediyle Turnacı Ağa' ya ve çukadarlara ve sâir ağalara verilen iki yüz guruş*” (BŞS, 198/44-1).

11 Mayıs 1789 tarihinde yine vergi toplanması için kaza dışından gelen görevlilere voyvoda eliyle bin on dört kuruşun ödendiği belirtilmektedir. “*voyvoda ağa yediyle murûr ve ubûr idenlere verdiği bin on dört guruş*”(BŞS, 199/75-1). Gelen görevlilere harcırah diyebileceğimiz ödemelerin voyvoda eliyle yapıldığı ifadesi voyvodaların ita amiri gibi ödeme yapma yetkilerinin olduğunu göstermektedir.

Kayıtlarda, görevli olanlar arasında paylaşım yapılırken nasıl bir yol takip edildiğini görmek mümkündür. Kadı huzurunda bir duruşma yapılarak paylaşımın yapıldığı ve voyvoda tarafından görevlilere paylarının teslim edildiği, sonrasında ise yapılan işlemlerin tutanak altına alınarak merkeze bildirildiği ifade edilmektedir. (BŞS,198/48-2).

Voyvodaların tahsil ettiği vergilerden birisi de penbe vergisidir. Bu vergi çeşidi öşri bir vergi olduğundan diğer öşri ürünlerde olduğu gibi %10 ila %50 arasında değişen oranlarda tahsil edildiği görülmektedir (Becermen 2008, s.45). 2 Nisan 1804 tarihinde Burdur kazasından toplanacak Penbe vergisi tahsilatının iki yıllığına Terkemiş voyvodası Mehmet Bey'e verildiği belirtilmiştir. “*Hamid sancağının hâvî olduğu kazâlardan Terkemiş mukâta'asına merbût olan Güzelhisar ve Siroz ve Kemer-i Hamid ve Burdur ve İrla ve Yavice ve Güzelhisar-ı Karağaç kazâlarının penbe rûsûmâtı ve tahsîli bin iki yüz on yedi senesi Martı ibtidâsından iki yüz on sekiz senesi Şubatı gâyetine değin iki sene kamile Dergâh-i mu'allâm kapucı başlarından Terkemiş voyvodası el-Hâcc Mehmed dâme mecduhuye deruhte ve iltizâm olunmuşdi*”. Burdur kazası dâhilinde de alınan bu verginin yelken bezi üretiminde kullanılan pamuk için alındığı ve üretilen pamuktan yelken bezi imal edildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. 26 Aralık 1806 tarihinde Aydın, Menteşe ve Terkemiş kazalarından Tersane-i Amire'de yelken bezi yapımı için vukıyyesi 60 paradan on bin vukıyye pamuk tedarik edilmesi istenmektedir(BŞS, 199/42-1). 1805 senesinde donanmada yelkenler için kullanılacak 3000 vukıyye pamuğun Terkemiş voyvodası tarafından tedarik edilip Tersane-i Amire'ye iletilmesi istenmiştir(BŞS, 200/9-2).

1997, 152). Osmanlı devlet yönetiminde bu vergi XVI. yüzyıla kadar haraç tabiri kullanılarak tahsil edilen bir vergidir. Ancak daha sonraları cizye veya cizye-i şer'i olarak toplanmaya ve bu şekilde ifade edilmeye başlamıştır. Bu vergiyi toplayan görevlilere ise önceleri *haraci* veya *haraççı* denilirken daha sonra verginin adı cizye olarak benimsenmesiyle birlikte *cizyedar* olarak ifade edilen görevliler tarafından toplanan bir vergidir (İnalçık, 1993, s.45).

**** Mukataa devlete ait bir kısım vergilerin belirli bir meblağ karşılığında iltizama verilmesidir. Bu anlamda mukataa kelimesi mülkiyeti devlete veya vakıflara ait olan arazilerin özel şahıslara veya kurumlara kiralanmasını ifade etmektedir (Genç, 2020, s.129-132).

Voyvodaların vergi konusundaki görevleri arasında konargöçer olarak yaşayan reayanın vergilerinin toplanması da bulunmaktadır. 28 Ocak 1788 tarihinde konargöçer olarak yaşayan Horzum aşiretinin divana kadar giden bir itirazları olmuştur. Horzum cemaati yaptıkları itirazda; Horzum aşireti mensuplarının uzun zamandan beri Burdur kazası sınırları içerisinde konakladıklarını ve yıllardır 100 kuruş avarız vergisi verdiklerini ifade ederek, Burdur voyvodasının Horzum cemaatinin yıllardır bu bölgenin otundan ve suyundan faydalandıkları için 400-500 kuruş vergi istediğini belirterek durumun düzeltilmesini talep etmişlerdir. Bunun üzerine merkezden gelen fermanla Horzum cemaatinin hane-i avarız kayıtlarının olmadığı ve bu nedenle istenen verginin düzeltilmesi, Horzum cemaatinin rencide edilmemesi istenmiştir (BŞS,198/271-1). Voyvodalar vergi talep ederken merkezden gelen emir ve fermanları dikkate almak mecburiyetindedir. Bu bağlamda Horzum cemaatinin şikâyeti üzerine gelen ferman ile cemaat mensupları voyvodanın keyfi şekilde belirlediği yüklü vergilerden korunmaktadır. Buradan hareketle voyvodaların görev alanlarından birisinin de konargöçerlerin vergi durumlarını tespit etmek ve bu vergileri tahsil etmek olduğu söylenebilir. Ancak bu vergilendirme sürecinde keyfi davranışlar sergilemeleri ve bu duruma ilişkin merkezi otoriteye şikâyet edilmeleri halinde merkezi otorite tarafından uyarıldıkları anlaşılmaktadır.

Terkemiş voyvodaları bazen vergi ve masraflara kanun dışı ilaveler yaparak haksız kazanç elde etmeye çalışmışlardır. Voyvodaların bu tarz uygulamalarına dair birçok örnek vardır. 15 Mart 1801 tarihinde merkezden Hamid sancağı mütesellimine ve kadılarına gönderilen buyruldu da Gölhisar kazası ayanı ve Burdur voyvodası Şeyhoğlu Hacı Hüseyin ile Karaağaç ayanı Hacı Ömer'in kazalarında zeamet ve tımar vergilerini kayıtsız şekilde tahsil ettikleri ifade edilerek mütesellim ve kadıların bu duruma engel olmaları istenilmektedir (BA, C.TZ.,153-7605). Voyvodalık görevini üstlenen kişilerin yereldeki en önemli denetçisi kadılardır. Kadılar devlet adına voyvodanın keyfi ya da hukuksuz uygulamalarını merkeze bildirmek suretiyle engel olabilirlerdi. Ancak bazı voyvodalar görevli oldukları bölgelerdeki kadı veya naipileri kendilerine bağlamaları halinde halk üzerindeki vergilerin arttığı ve bu sayede voyvodaların haksız kazanç elde ettiği durumlar ortaya çıkmaktadır. Aksi durumda ise voyvodalar hakkında merkeze giden şikâyetlerin arttığı görülmektedir (Tızlak, 2008,s.44-45; Aldemir,2023, s.279). Haksız ve hukuksuz icraatların artması üzerine konuya ilişkin olarak 4 Kasım 1785 tarihli fermanla bu konudaki aksaklıkların giderilmesi istenilmektedir. Fermanla özellikle kendi nefsi için buldukları bölgenin görevlileri olan vali, mütesellim, ayan ve voyvoda başta olmak üzere her kim varsa üç kuruşluk menfaat için reaya üzerine fazladan akçe yüklenmesinin asla kabul edilemeyeceği ifade edilmektedir. Fermanla ayrıca bu tarz hareketlerin caiz olmadığı ve bu tür haksız kazanç elde edenlerin cezasız kalmayacağı ifade edilmiştir (BŞS, 198/75-1).

Kaza idaresinde yer alan voyvodalar mali açıdan emanetçi olarak ta görev üstlenebilmektedir. 25 Eylül 1767 tarihinde Burdur merkeze bağlı köylerden toplanan akçelerin Burdur voyvodası El Hac Hasan Ağa'nın elinde olduğu ifade edilmiştir. Bu akçelerin daha sonra İbrahim Ağa'ya teslim edildiği ifadesi yer almaktadır (BŞS, 198/319-3).

Kayıtlarda yer alan bilgiler voyvodaların hem şer'i ve örfi vergilerin toplanmasında görevli olduklarını hem de toplanan vergilerin gerekli görülmesi halinde muhafazasına yetkili olduklarını ortaya koymaktadır. Vergilerin toplanmasında önemli bir görev üstlenmeler dahi voyvodaların muafiyet kapsamında bulunan padişah veya vezirlere ait olan büyük vakıflara müdahale etmelerine müsaade edilmemektedir. Gelirleri bu vakıflara ait olan arazilerin denetimine dahi yetkileri yoktur (Barkan, 1955, s.247). Voyvodaların vergi toplama görevi Tanzimat döneminde ihdas edilen muhassıllık kurumunun bu görevi üstlenmesi ile sona ermiştir (Mete, 2006, s.20).

3.2- Aşayışın Sağlanması

Osmanlı idaresi altında Anadolu'da önemli görevler üstlenen Voyvodalar bölgelerindeki halkın huzur ve güvenliğinden sorumludurlar (Kaya, 2006, s.242). Burdur kazası

voyvodalarının asayişin sağlanmasına dair üstlendikleri görevlere ilişkin kayıtlara yansıyan örnekler mevcuttur. Örneğin 1768 yılında Anadolu valisi tarafından gönderilen buyruldu da Burdur voyvodası ve diğer iş erlerinden, Antalya hapisanesinden kaçan İmamoğlu Kör Ömer, Molla Ali oğlu Süleyman, Molla Mustafa isimli bozguncuların yakalanması ve Antalya'ya teslim edilmesi istenilmektedir (BŞS, 198/125-2).

Bir başka kayıta ise Burdur kazasına bağlı İnar karyesinde öldürülen Yörük Hasan oğlu İsmail'in yakınları katiller, Deli Ali oğlu Hasan ve Kör Hasan oğlu Hüseyin'in yakalanması için voyvoda Ahmet Bey'e bin kuruş ödemeyi taahhüt etmişlerdir. Katillerin yakalanması halinde İsmail'in yakınları voyvoda Ahmet Bey'e ödeme yapacaklardır. Bu şekilde voyvodalar asayiş sağlamadaki görevlerinden ilave gelirler de sağlayabilmektedirler (BŞS, 198/142-4). "*Burdur kazâsına tâbi' İnar karyesi sâkinlerinden Rahim oğlu Halil bin Rahim ve Bektaş oğlu Mehmed ve Mustafa bin Koca bin vesâirleri ikrar-i tâm ve takrîr-i kelâm idüp karye-i mezbûre sâkinlerinden iken bundan akdem karye-i mezbûre toprağında Sünbüllü nâm mevkî'de maktûlen fevt olan Yörük Hasan bin İsmail'in katili olan Deli Ali oğlu Hasan ve Kör Hasan oğlu Hüseyin nâm kimesneleri ahz ve ele getirüp voyvodamız olan şerâfetlü Ahmed Bey efendimize teslim-i taharrisinin mîr-i mûmâ ileyh hazretlerinin matlûbâtlarına bin gurus nezrimiz olub deynimizdir diyü ta'ahhüd ve deyn ittik dedikleri işbu mahalle kayd*" (BŞS, 198/142-4).

Voyvodalar asayişin sağlanması adına suçluların ve onlarla iş birliği içerisinde olanların yakalanmasında aktif olarak görevlidirler. Yine yakalanan suçluların belirtilen görevlilere teslimi de voyvodaların sorumluluk alanlarındadır. Örneğin, Burdur Voyvodası Hasan Ağa'dan suçlu olan Osman ve ona yardım eden Kağılcık'lı Hacı Ali oğlu Veli'nin yakalanıp görevli olan Ali İsmail Efendi'ye teslim edilmesi istenilmektedir (BŞS, 198/113-3). Kayıtlarda yer alan bu hükümler, voyvodalık görevine getirilen kişilerin suçluları ve kaçakları yakalamak, merkezi idarenin belirlediği birimlere teslim etmek gibi yükümlülüklerinin olduğunu ortaya koymaktadır.

8 Ekim 1796 tarihinde Anadolu Valisi Ali Paşa tarafından gönderilen buyruldu da Gölhisar'da bulunan Osman Bey'in evini basıp oğlu Hüseyin'i ve diğer günahsızları katlederek hanesini ateşe verdikleri ifade edilmektedir. Eylemi gerçekleştiren katiller ve eşkıyaların yakalanması için Terkemiş voyvodası ile diğer bölge görevlilerinin toplanarak kuvvetleri ile birlikte Kızılhisar kasabasına baskın yapmaları ve suçluları yakalamaları istenilmiştir (BŞS, 198/369-1). Terkemiş voyvodaları idari sahalarında eşkıyalık ve cinayet gibi asayiş olaylarında bölgedeki diğer görevlilerle birlikte hareket etmektedirler. Osman Bey örneğindeki gibi merkezi otorite nazarında itibarlı kişilerin zarar gördüğü durumlarda doğrudan merkezi otorite voyvodaların diğer ileri gelenlerle iş birliği yapmasını istemektedir.

Bölgedeki nüfus hareketliliğine ilişkin görevleri de bulunan voyvodalar göç yoluyla oluşabilecek aksaklıkların kontrolünü de sağlamaktadırlar. Nüfusun belli bölgelere kayması bir bölgedeki zirai ve ticari faaliyetlerin değişmesine neden olmaktadır. Ayrıca toplumdaki dirlik ve düzenin sağlanması, vergi tahsilatının kolaylaştırılması bakımından devlet yerleşik hayattan kopmaya olumlu yaklaşmamaktadır. Çünkü yerini-yurdunu terk ederek başka yerlere göç edenlerden vergileri alınmadığından yükümlülükler yerinde kalan reayaya yüklenmektedir. (Kaya,2007,s.108). Bu gibi durumların yaşanmaması için nüfus hareketlerinin kontrol altında tutulması devletin vergi gelirleri açısından da önem arz etmektedir. Bu noktada voyvodalar kadim yerlerini terk ederek başka bölgelere yerleşmeye çalışanların engellenmesinde de görevlidirler. Böylece toplumsal hareketliliğin önüne geçerek devletin vergi ve üretim noktasında kayba uğramamasına gayret gösterilmektedir. Voyvodaların görevi kayıtlara uygun olan yerleşimin korunmasına yardımcı olmaktır. Nitekim 1 Eylül 1800 tarihinde Uluborlu kazası köylerinde yaşayan bazı kimseler Burdur kazasına göç etmişlerdir. Burdur kazasına göç eden kişilerin buldukları yerlerde 10 yıllık avarız hanesi kayıtları bulunanlar hariç diğerlerinin voyvodalar marifetiyle eski yerleşim yerlerine gönderilmesi talep edilmektedir (BŞS, 199/21-1). Göç edenlerin Burdur kazasından kadim yerlerine gönderilmesindeki temel amaç devletin vergi ve üretim noktasında kayıp yaşamamasıdır. Göç yoluyla gelenlerin kadim bölgelerine gönderilmemesinin tek kriteri olarak Burdur kazasına ait avarız hanesinde 10 yıl ve

üzeri kaydının olmasıdır. Burdur'da 10 yıl ve üzeri avarız hanesi kaydı olanların geri gönderilmesi bu defa Burdur'daki vergi düzenini bozacağından gelen emirde bu durumun dikkate alınması istenilmektedir. Voyvodalardan bu bölgede yerleşik olarak kalacak Müslüman ahaliden resm-i raiyyet, zımmilerden ise resm-i ispenç vergilerini tahsil etmeleri istenilmektedir (BŞS, 199/21-1). Merkezi otorite tarafından gönderilen bu emirlerin amacı voyvodalar marifetiyle izinsiz göç hareketlerini kontrol altında tutmak ve bölgelerdeki nüfus hareketliğinin önüne geçmektir.

Voyvodaların kayıtlara yansıyan bir başka icraatı ise görevli oldukları bölgelerde halkın ileri gelenleri ya da resmi görevli olan kişiler ile merkezi otorite arasındaki ilişkilere aracılık etmektir. 14 Haziran 1798 tarihinde Burdur ahalisinden Çelik Paşazade mir Mehmet halka zulmettiği gerekçesi ile merkeze şikâyet edilmiş ve cezalandırılması gündeme gelmiştir. Burdur voyvodası El-Hac Hüseyin, Çelik Paşazade mir Mehmet için merkeze dilekçe yazmış ve affedilmesini talep etmiştir. Voyvodanın talebine istinaden mir Mehmet'in şimdilik cezalandırılmayacağı ancak halka tekrar zulüm ve düşmanlık etmesi halinde uzak diyarlara sürgün edileceği ifade edilmiştir (AE. SSLM.III., 217-12745). Voyvodalar bölgelerindeki ileri gelen kişilere karşı merkezi otorite nezdinde bir nevi kefillik hizmeti de vermektedirler.

Bunların dışında voyvodaların bir başka görevi de piyasada uygun görülmeyen malların yüksek karlar elde edilerek satılmasına engel olmaktır. 27 Ağustos 1815 tarihinde Burdur voyvodasına gelen buyruldu da Isparta ve Antalya'da satılması ve kullanılması yasak olan kumaşların Terkemiş bölgesinde de yasak olduğu ifade edilmiştir. Tüccar taifesinin bu kumaşları Burdur'da yüksek karlar ile satmaya devam ettiği ifade edilmiş ve yasak olan kumaşları satanların ve hatta giyenlerin voyvoda tarafından önce uyarılmaları eğer aynı işe devam edenler olursa cezalandırılmaları istenmiştir (BŞS, 201/8-4). Bu gibi halka fahiş fiyatla mal satan ve halkın zarara uğramasına neden olan kişilerin engellenmesi de voyvodaların görevleri arasındadır.

3.3- Ordunun İhtiyaçlarının Karşlanması

Voyvodaların askerî ihtiyaçların karşılanmasında da görev aldıkları kayıtlardan anlaşılmaktadır. Örneğin, 14 Ekim 1766 tarihinde, Burdur voyvodasından ve ileri gelenlerden Burdur kasabasında bulunan eşkıya Palanlı Musa'nın ambarından sefere çıkacak ordunun ihtiyacı için yüz kile hububatın alınması ve ambarın güvenliğinin sağlanması istenilmektedir. Alınan hububatın ise hazır hale getirilerek peksimet yapımı için kasabada bulunan fırınlara taksim edilmesi istenmiştir (BŞS, 198/152-4). Peksimet, uzun süre dayanabilme özelliği sayesinde sefere çıkan Osmanlı ordusu açısından oldukça önemli bir yiyecek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir nefer için günlük 100 dirhem ekmek ve 50 dirhem peksimet verilmektedir (İşbilir,2002, s.152). Voyvodalar görevli oldukları kazadan hububat tedarik etme ve fırınlarda bunların peksimet haline getirilmesini sağlamak suretiyle, sefere çıkan ordu için iâşe tedarikinde görev almaktadırlar.

Voyvodaların askeri bakımdan görevlerinin sadece iâşe ile sınırlı olmadığı kayıtlara yansımıştır. 3 Ekim 1769 tarihinde Rusya ile yapılan savaş nedeniyle Hamid sancağına bağlı kazalardan 250 adet yüklenmeye hazır halde devenin tedarik edilmesi ve Davut Paşa sahrasına iletilmesi istenilmiştir. Kayıtlara göre voyvodaların da develerin tedariki ve belirtilen yere iletilmesinde gerekli görülmesi durumunda görevlendirilmeleri ifade edilmiştir (BŞS, 198/115-2). Merkezden gelen emirler, ordunun ihtiyacı olan hayvanların tedarik edilmesi ve gerekli görülmesi durumunda hayvanların ordunun belirttiği yere götürülmesi konusunda voyvodaların görev aldıklarını ortaya koymaktadır.

Voyvodaların askeri görevlerinden birisi de ordu için asker temin etme ve temin ettiği askerler ile belirtilen yere giderek orduya destek vermektir. 10 Şubat 1800 tarihinde Şam ve Yafa bölgesinde asker ihtiyacı olduğu belirtilerek Terkemiş voyvodasının 400 nefer asker tedarik etmesi istenilmiştir. Silahaltına alınacak askerlerin çiftçi, rençber ve işe yaramaz kişiler olmaması, harb ve darb erbabı olmalarına dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Terkemiş bünyesindeki kazalardan tertip edilecek askerlerin bir an evvel toplanması ve kaza ayanlarının

başbuğ tayin edilerek orduya dâhil edilmeleri istenilmektedir (BŞS, 199/18-1). 8 Temmuz 1800 tarihinde Rum ilinde meydana gelen eşkıyalık faaliyetleri ve Arnavut taifesinin isyanı için asker sevk edildiği ancak yeterli olmadığı ifade edilerek Anadolu'dan tüfek atabilen süvari tedarik edilmesi istenilmektedir. Kayıtlara göre Terkemiş voyvodasından 100 adet süvarinin bir an evvel hazır edilmesi ve Edirne'ye gidecek olan Vezir Seyyid Mahmud Tayyar Paşa idaresindeki orduya dâhil olması gerektiği belirtilmiştir (BŞS, 199/22-1). 21 Aralık 1801 tarihinde ise Terkemiş voyvodasına, Rum ilinde ve Vidin'de çıkan isyanlar ve eşkıyalık faaliyetleri nedeniyle süvariye ihtiyaç olduğu iletilmiştir (BŞS, 199/25-2). İhtiyaç olan 150 süvarinin voyvoda marifetiyle tedarik edilerek başlarına bir başbuğ tayin edilmesi ve bir an önce Rum ilinde görevli olan vezir El-Hac Mehmet Hakkı Paşa maiyetine verilmesi talep edilmiştir (BŞS, 199/26-1). Voyvodanın Terkemiş bünyesindeki kazalardan kaçır adet süvari tedarik edeceği kayıtlarda yer almaktadır. Bu dağılıma göre de Burdur kazasından 19 adet süvari tedarik edilmesi ve Vezir Mehmet Hakkı Paşa maiyetine verilmesi gerektiği ifade edilmektedir (BŞS, 199/26-1). 3 Mart 1808 tarihinde Osmanlı ordusu için Burdur voyvodasının, voyvodalık bünyesinde bulunan kazalardan gerek piyade ve gerekse süvari olmak kaydıyla toplam 500 nefer asker temin ederek Edirne sahrasına göndermesi istenmiştir. Kayıtlarda belirtilen 500 nefer askerin kazalara göre taksimatı yapılmış ve bu taksimata göre de Burdur kazasından 60 nefer asker temin edileceği belirtilmektedir (BŞS, 200/ 50-1).

13 Mart 1823 tarihinde Akdeniz'de korsanlık yapan Rumlara karşı mücadele etmek için Burdur voyvodası Ali Bey'den temin edebildiği kadar askeri de yanına alarak Sakız muhafazasına yetişmesi talimatı verilmiştir (BA, C.A.S., 339-14055).

Voyvodalar sadece kara ordusunun değil donanmanın da ihtiyaçlarının karşılanmasında görev almaktadır. 14 Ekim 1796 tarihinde Osmanlı donanmasının ihtiyacı olan altmış bin zirâ kirbas kumaş için gerekli olan ipliğin, vukıyyesi 60 paradan tedarik edilmesi istenilmektedir. Emirde belirtilen on bin vukıyye ipliğin dört bin vukıyyesi Aydın sancağından, üç bin vukıyyesi Menteşe sancağından, üç bin vukıyyesi ise Terkemiş bünyesinde bulunan Burdur ve diğer kazalardan talep edilmektedir (BŞS, 198, 383-1). Terkemiş voyvodasından, Terkemiş ve bünyesindeki kazaların hissesine düşen üç bin vukıyye ipliğin ivedilikle satın alınarak Tersane-i Amire'ye göndermesi emri verilmiştir. Osmanlı donanmasının yelken için kullanacağı ipliklerin tedarik edilmesinde özellikle voyvodaya hitaben yazılan bu emir voyvodaların bölgedeki etkinliğini ve merkezi otorite açısından önemini de göstermektedir. Gelen bu emir ayrıca Burdur'da özellikle keten ve pamuk ipliğinden yapılan kirbas kumaşın hammaddesinin yetiştirildiğini ve iplik haline getirildiğini ortaya koyması açısından da önemlidir. Kirbas, genellikle keten ve pamuk ipliğinden yapılan ve donanmada yelken yapımı için kullanılan bir kumaş türüdür (Develioğlu, 1997, s.521).

Ordunun ihtiyaçlarının karşılanması noktasında asker tedariki, iaşe tedariki, donanma için gerekli olan malzemelerin tedariki ve orduya ihtiyaç olan hayvanların tedariki de dâhil olmak üzere voyvodalar birçok görev üstlenmişlerdir. Tanzimat'la birlikte kurulan muhassıllık kurumuna geçilmesiyle voyvodalık lağvedilmiştir. Ancak kazalarda muhassıl olarak görev alacak yeterli sayıda deneyimli eleman bulunamadığı durumlarda eskiden voyvodalık görevi yapmış olanlar, merkezle iyi ilişkileri ve başarıları dikkate alınarak muhassıl veya muhassıl yardımcılığı görevlerine getirilmişlerdir (Kaya, 2004, s.88; Kaynar, 1985, s.253). Bu sayede voyvodalar Tanzimat'la birlikte kurulan yeni düzen içerisinde de kendilerine yer edinmeyi başarmışlardır.

Sonuç

Osmanlı idari yapısı içerisinde özellikle devletin gücünü kaybetmeye başladığı ve mali açıdan sıkıntılı bir sürece girdiği zaman diliminde, voyvodalık kurumunun etkinliği artmaya başlamıştır. Şer'iyye sicillerine yansıyan yönleriyle voyvodaların görev, yetki ve sorumluluklarına dair kesin çizgilerle belirlenmiş bir tanımlama yapabilmek güçtür. En mühim görevlerinin vergilerin toplanması ve toplanan vergilerden görevlilerin paylarının ödenmesi, kalan miktarın ise düzenlenen tutanaklarla teslim edilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Konargöçerler ile ilgili işlerde de sorumlulukları olan voyvodaların bu bağlamda

konargöçerlerin iskâm ve vergilendirilmeleri hususlarında görevlerinin olduğu kayıtlara yansımıştır. Görevli oldukları yerlerde toplanan vergilerin görevlilerce teslim alındığı döneme kadar voyvodalarda muhafaza edilmesi ise voyvodanın bir bakıma devletin idari birimindeki kasası rolünü üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Voyvodalar görev aldıkları bölgelerde, suçluların ve kaçakların yakalanması gibi asayişle ilgili konularda da görevlidirler. Böylece sorumlu oldukları alanda halkın huzur ve güvenliği konusunda önemli bir role sahiptirler. Ayrıca izinsiz göç edenlerin yeniden eski yerlerine döndürülmesi gibi görevler üstlenerek kontrolsüz nüfus hareketlerinin önlenmesine yardımcı olmaktadır.

Askeri bakımdan da önemli görev ve sorumlulukları bulunan voyvodaların, sefere çıkacak ordu için asker temininin yanı sıra ordunun iaşesi ve ordu için ihtiyaç olan hayvanların tedarik edilmesi gibi birçok sorumlulukları bulunmaktadır. İhtiyaç olması halinde askerlerin veya ordu için ihtiyaç olan malzemelerin sevkiyatında dahi görev aldıkları kayıtlarda yer almaktadır.

Kayıtlarda, voyvodalık görevine atanan kişilerin bazen keyfi davranışlarla görev sahalarında mağduriyete neden oldukları ve merkeze şikâyet edildikleri durumlar mevcuttur. Voyvodaların hakkındaki şikâyetler de merkezdeki kayıtlarla kıyaslamalar yapılarak incelenmektedir. İnceleme sonrasında voyvodaların uygulamalarında haksız bir durum tespit edilmiş ise düzeltmeleri konusunda uyarılmaktadırlar. Ancak bölgede bulunan diğer görevlilerle anlaşmaları halinde ise şikâyetlerin gitmesi engellenmektedir. Bu gibi durumlarda voyvodalar halktan toplanan vergi ve masraflarda keyfi uygulamalar yaparak haksız kazançlar elde edip zenginleşebilmektedirler. Fakat merkezi otorite tarafından haksız ve hukuksuz şekilde halka zulmettikleri anlaşılırsa görevden azledilme, mallarına el konulması hatta idama varan cezalarla karşı karşıya kalabilmektedirler.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Kaynakları

1.1. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- BOA, TT, (Tapu Tahrir Defteri-438)
- BOA, 198 Numaralı Burdur Şer'iyye Sicili
- BOA, 199 Numaralı Burdur Şer'iyye Sicili
- BOA, 200 Numaralı Burdur Şer'iyye Sicili
- BOA, 201 Numaralı Burdur Şer'iyye Sicili
- BOA, BA, C. ML., Yer Bilgisi: 268-10972, H. 21.07.1210.
- BOA, BA, C. ML., Yer Bilgisi: 268-10985, H. 26.07.1210.
- BOA, AE, SSLM-III. Yer Bilgisi: 217-12745, H.08.08.1212
- BOA, BA, C. TZ., Yer Bilgisi: 153-7605, H. 29.10.1215.
- BOA, BA, C. AS., Yer Bilgisi: 339-14055, H. 29.06.1238.

2. Salnameler

- 1896 Konya Vilayeti Salnamesi

3. Kitap, Makale ve Tezler

- Aldemir, T. (2023), Niğde Sancağında İdarecilerde Görülen Suç Unsurları (1512-1859), *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C.10, S.2, s.275-291.
- Arık, F. Ş. (1997). Osmanlılarda Kadılık Müessesesi 1. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C.8 S.8 s.1-71.
- Barkan, Ö. L. (1955). Osmanlı İmparatorluğu Bütçe'lerine Dair Notlar. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul, C.15, S.1-4, s.238-250.

- Başarır, Ö. (2013). Diyarbakır Voyvodası Mustafa Ağa'nın Terekesi Üzerine Bazı Düşünceler. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* S. 65, s.23-46.
- Becermen, C. (2008), *Klasik dönem Osmanlı vergi Sistemi ve Vergi Türleri*, Epamat Yayıncılık.
- Beşirli, M. (2005). “ Tokat Voyvodalığı (1774-1842)” , *Bellekten*, C.69, S.254, s.161-216, TTK Basımevi.
- Çadircı, M. (1987). Tanzimat'ın ilanı sıralarında Türkiye'de Yönetim (1826-1839). *Bellekten*, C.51, S.201, s.1215-1240, TTK Basımevi.
- Çelikdemir, M. (2020). Kilis Voyvodası El-Hac Mehmed'in Öldürülmesi (M. 1714/H. 1126). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.30, S.2, s. 491-504.
- Çetinkaya, M. (2023). Kafkasya'dan Lazistan Sancağı'na Göçler (1864-1867). *İran ve Turan Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.6, S.10, s.76-106.
- Demirci, S. & Saraç, H. (2012). XIX. Yüzyılda Trabzon Eyaleti'nin İdari Birimi Olarak Atina/Pazar Kazası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.27, s.1-14.
- Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2006), *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları.
- Genç M.(2000). *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları.
- Genç M. (2020).“Mukataa” *TDVİA*, C.31, s.129-132, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gökçe, E. (2023). 1095-1 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre XIX. Yüzyılın Başlarında Kemer-Edremid Kazasının İdari Yapısı, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.47, s.48-64.
- İnalcık, H. & Arı, B. (2005). Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalcık'ın Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, S.6, s.27-56.
- İnalcık,H. (1993), “Cizye” *TDVİA*, C.8, s.45-48, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İşbilir, Ö.(2002). Osmanlı Ordularının İlaş ve İkmalı: I. Ahmet Devri İran Seferleri Örneği, *Türkler*, C.10, s.151-163, Yeni Türkiye Yayınları.
- Karaca, B. (2007), XVI. Yüzyılda Gölhisar Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu, (Ed. Gökay Yıldız vd.), *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler*, C.1, s.759-774. Burdur.
- Karaca, B. (2012), *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Uluborlu Kazası*, Fakülte Kitabevi.
- Kaya, K. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Voyvodalık*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Kaya, K. (2006). 19. Yüzyılda Anadolu'da İç Güvenlik Sorunları ve Voyvodalar. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C.19, S.19, s.239-255.
- Kaya, K. (2007). Tanzimat'tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.26, S.41, s.101-112.
- Kaynar, R. (1985) *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, TTK Basımevi.
- Kuzucu, H. *1831 Nüfus Sayımı Defteri Çerçevesinde Burdur Kozağacı'nın Tarihine Bir Bakış*, www.burdurtarihi.com.

- Maxim, M. (2013). "Voyvoda", *TDVİA*, C. 43, s.127-129, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Mete, Z. (2006) "Muhassıl" *DİA*, İstanbul, C.31, s.20-21, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özkaya, Y. (2006), "Mütesellim" *TDVİA*, C.32, s.203-204, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özvar, E. (2013). "Voyvoda", *TDVİA*, C.43, s.129-131, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pakalın, M.Z. (1993), *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, C.III, Milli Eğitim Basımevi.
- Sezen, T. (2017), *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Şimşir, N. & Kıymeti, A.D.T. (1995). 103 No'lu Anadolu Ahkâm Defteri'ndeki İzmir İle İlgili Hükümler, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 10, S.1, s.329-341.
- Tızlak, F. (2008). "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Burdur ve Kazalarında Toplum ve Devlet Düzeni", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.17, s.41-76.
- Türkay, C. (2005), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İşaret Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1998). *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi*, TTK Basımevi, C.4/2.
- Ünal, M. A. (2011). *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayınları.
- Varlık, M. (1999), "Anadolu Eyaletinin Kuruluşu ve Gelişmesi", *Osmanlı*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları.
- Yılmazçelik, İ. (1998). XVIII. Yüzyılda Gaziantep'in İdari, Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Durumu. *Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies*, C.18, S.18, s.105-123.